

<https://doi.org/10.15407/np.61.320>
УДК 021.1+025.5]:305:316.346.2–021.23

Ліна Чернявська,

молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: lina2014.cher@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7703-540X>

КОМУНІКАТИВНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЯК ФАКТОР УТВЕРДЖЕННЯ ОСНОВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

У статті досліджуються проблеми участі бібліотек в утвердженні основ гендерної рівності в сучасному суспільстві, зокрема необхідності подолання негативних гендерних стереотипів, цифрової нерівності. Систематизовано наявні засоби розв'язання цих проблем за допомогою використання потенціалу бібліотек. Досліджено вітчизняний і зарубіжний досвід роботи бібліотечних установ у питаннях усунення гендерних бар'єрів у різних сферах суспільного життя, зокрема в галузі ІКТ. Висвітлено роль бібліотек як активних учасників проєктів неформальної освіти жінок і дівчат. Також акцентується увага на необхідності співпраці бібліотек, зокрема їхніх інформаційно-аналітичних служб, із владними структурами, неурядовими громадськими організаціями в питаннях поширення актуальних знань з гендерних питань, просування комплексного гендерного підходу в державній політиці.

Ключові слова: гендер, бібліотечні установи, інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек, жіночі та гендерні дослідження, гендерний цифровий розрив, гендерна дискримінація.

Нинішній період розвитку людського суспільства став епохою встановлення гендерної рівності, утвердження основ гендерної демократії. Країни Європейського співтовариства з другої половини ХХ ст. реалізують на практиці задекларовані міжнародними самітами положення щодо розширення можливостей жінок та рівної участі жінок в усіх сферах життя суспільства, що є одним з найголовніших чинників економічного, соціального розвитку. Свідченням цього є те, що в багатьох країнах Європи уряди очолюють жінки, досягнуто паритетне представництво чоловіків і жінок у парламентах. Україна теж долучається

до цього процесу й досить швидкими темпами розвиває гендерне законодавство, значно просувається в осмисленні гендерної проблематики; курси з жіночих досліджень (women studies) дедалі більше включаються в освітні програми. Суспільство значно більше уваги приділяє досягненням жінок у різних сферах життя, науці, культурі. Усе це значно розширює діапазон уявлень про роль і місце жінок у житті суспільства, змінює негативні гендерні стереотипи.

За 2019 р. Україна піднялася в індексі гендерного розриву на основі Звіту про гендерний розрив (Global gender gap report) на шість сходинок і посіла 59 місце. Експерти проаналізували 153 держави, врахувавши національні статистичні дані, рівень досягнень і можливостей чоловіків та жінок щодо економічної участі, кар'єрні перспективи, політичні права, здоров'я, тривалість життя й освіти. Це дуже хороший темп для України. Останні місцеві вибори засвідчили, що дедалі більше жінок в Україні вирішили спробувати себе в політиці (найбільше жінок було обрано в маленьких містах і громадах з кількістю виборців до 10 тис. – це 42% від усіх обраних жінок. У районних радах 33,7% обраних депутаток, у радах громад з кількістю виборців понад 10 тис. виборців – майже 33%, в облрадах – 25%). Те, що цей процес починається саме з громад, зазначають в українському уряді, свідчить про позитивну суспільну трансформацію [1]. Разом з тим, відзначаючи значні зрушення у сфері забезпечення гендерної рівності на рівні державної політики, чимало дослідників звертають увагу на існування ряду проблем, які негативно впливають на ефективність і виконання гендерного законодавства [2].

Метою статті є дослідження ролі бібліотечних установ в утвердженні основ гендерної рівності в сучасному суспільстві, вивченні форм і методів їхньої роботи, зокрема щодо подолання негативних гендерних стереотипів, усунення гендерних бар'єрів у різних сферах суспільного життя.

Посилення гендерної нерівності в суспільстві в цілому визнається одним з найбільш вірогідних соціальних ризиків, пов'язаних з розвитком цифрової економіки. Розриви в ступені доступності цифрових технологій і масштабі їх використання в Україні зберігається. Типовою для нашої держави є різниця в стані економіки між центром і периферією. По країні в цілому наявний яскраво виражений цифровий розрив між містом і селом – орієнтовно 35–40%. Дослідження показують, що наразі в Україні 8,3 млн осіб живуть у стані цифрової нерівності. За даними Інтернет-асоціації України, у країні прослідковується стабілізація кількості інтернет-користувачів та, як наслідок, зменшення «цифрового розриву». Починаючи з 2015 р., кількість користувачів коливається

у межах 21–22 млн. При цьому з урахуванням зменшення загальної чисельності населення України інтернет-проникнення за цей період дещо збільшилося і, станом на травень 2018 р., становить 64,9% (кількість інтернет-користувачів на 100 жителів). Сукупна частка інтернет-користувачів у селах і містах з населенням до 100 тис. збільшилася з 51% (на кінець II кварталу 2015 р.) до приблизно 56% на сьогодні, а інтернет-проникнення в українських селах сягло 53%. Решта 44% інтернет-користувачів проживають у містах з населенням понад 100 тис., проникнення там сягає 75%. Як уже згадувалося, особливістю країни є істотний розрив поколінь у контексті інтенсивності використання цифрових технологій. Іншими словами, ті українські родини, у яких вагому роль відіграють представники старшого покоління, не користуються інтернет-сервісами. Частка інтернет-користувачів, які старші 55 років, збільшилася за три роки з 12 до 15%. Проникнення у віковій категорії 55–64 роки сягає сьогодні 44%, користується Інтернетом 15% українців старше 65 років. Разом з тим численні спостереження показують, що для вразливих соціальних категорій громадян Інтернет є зовсім недоступним, незалежно від міста або села. Оператори мобільного зв'язку не забезпечують більшість сіл у країні швидкісним мобільним Інтернетом [3].

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) торкнувся всіх аспектів людського життя, зробивши незворотним процес інформатизації суспільства. У сфері ІКТ проблема гендерної нерівності отримала назву гендерного цифрового розриву. Під цим терміном розуміється наявність значного розриву між реальним станом гендерної нерівності, що існує стосовно участі жінок в інформаційному суспільстві, і тими можливостями, які надають сучасні ІКТ та особливо Інтернет, для творчого розвитку особистості. Гендерна проблема займає важливе місце в процесі створення глобального інформаційного суспільства. Здатність жінок використовувати ІКТ залежить від сприятливості інформаційної політики конкретної країни, різноманітності наданих можливостей з тим, щоб була розширена сфера комунікацій у тому числі для жіночих спільнот, які прагнуть реалізувати своє право на підвищення освітнього рівня в усіх сферах людської діяльності [4].

Значне розширення ІКТ змінило способи, якими люди шукають інформацію, спілкуються та беруть участь у житті своїх громад. Незважаючи на швидке розширення ІКТ у всьому світі, жінки відстають від чоловіків у доступі та користуванні Інтернетом і мобільними телефонами в багатьох частинах світу, особливо в країнах з низьким та середнім рівнем доходу. Гендерна рівність у доступі до Інтернету,

мобільних телефонів та підвищення цифрової грамотності є важливими цілями в рамках Цілей сталого розвитку ООН. У березні 2013 р. Міжнародний союз телекомунікацій та Комісія ЮНЕСКО із ширококутового зв'язку з питань цифрового розвитку додатково акцентували на гендерній рівності в доступі до ширококутового зв'язку до 2020 р. Відстеження цифрових гендерних розривів важливе для того, щоб жінки могли скористатися можливостями, що надаються цифровою революцією. Але вимірювання та розмір цього гендерного розриву виявилися складним через значні прогалини в гендерних даних. За підтримки Data2 X і в рамках програми «Великі дані для гендерного виклику» створено проєкт «Цифрові сліди гендерного цифрового розмежування», що базується в Оксфордському університеті та співпрацює з Катарським дослідним інститутом обчислювальної техніки. Він досліджує, як великі дані інновації можуть допомогти виміряти участь жінок у цифровій революції в режимі реального часу. Проєкт також вивчає, як цифрові сліди, зібрані з великих даних, можуть допомогти виміряти гендерні розбіжності в інших сферах, таких як освіта та професійна діяльність. За даними цього проєкту, в Україні сьогодні, порівняно з 2018 р., гендерний розрив в Інтернеті дещо скоротився – 0,933 та 0,901 відповідно [5].

Останнім часом інформаційна політика нашої держави стає більш сприятливою стосовно зменшення наявного гендерного цифрового розриву. В Україні створено національну онлайн-платформу «Дія. Цифрова освіта» – зручний і доступний сервіс, де можна безкоштовно отримати або покращити свої цифрові навички. До проєкту долучилися бібліотеки, які допомагатимуть опанувати цифрові навички та придумали хештег #суфра_library в соцмережах, щоб ділитися досягненнями проєкту. Саме бібліотеки стали першими офлайн-хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта». 11 січня 2020 р. було підписано меморандум між Міністерством цифрової трансформації та Українською бібліотечною асоціацією, завдяки якому близько 6 тис. комп'ютеризованих бібліотек по всій країні долучаються до проєкту. Бібліотеки демонструють значний ентузіазм, надають усім охочим доступ до національної онлайн-платформи та допомагають опанувати цифрові навички [6].

Проблема гендерного подолання цифрового розриву характерна також для розвинутих зарубіжних країн. Прикладом реалізації цих стратегій може служити діяльність Жіночого комп'ютерного центру в Берліні (FrauenComputerZentrumBerlin, Німеччина) [7]. Центр було створено групою німецьких феміністок на чолі з Р. Вільютц (R. Wielpütz)

у 1984 р.; завдання центру полягає в наданні сприяння після досягнення рівності шансів на ринку праці та в суспільстві. Метою освітніх проєктів у сучасних школах Німеччини є включення цінностей гендерної рівності в спеціальні програми навчання, врахування індивідуальних особливостей і можливостей дівчат у майбутньому професійному самовизначенні, формування гендерної компетентності в різних груп населення, розвиток усіх інститутів суспільного розвитку.

Зростаючу роль бібліотек в умовах розвитку глобальної інформатизації досліджували В. Горовий, Т. Гранчак, Ю. Половинчак, І. Давидова, О. Воскобойнікова-Гузєва. Якщо ж розглядати розвиток гендерних досліджень у вітчизняному науковому просторі, то гендерна проблематика в українському суспільстві висвітлювалася в працях І. Жеребкіної, О. Качанової, Л. Малес, С. Оксамитної та ін. Дослідженням з вивчення Інтернету й інтернет-комунікацій у їхньому взаємозв'язку з гендерним фактором присвячено праці як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Гендерні проблеми в просторі інтернет-комунікацій та інформаційного суспільства, а також розвиток теорії кіберфемінізму висвітлюються в працях І. Жеребкіної, К. Карпенко, Л. Компанцевої, І. Солдатенко, В. Суковатої, Т. Марценюк та ін.; О. Арестовою, Є. Войсунським, Х. М. Лінд (Helen Merrell Lynd), Л. Перрі (Perry Anderson), А. Вассерманом, Ш. Вейсер розглядаються питання мотиваційної структури інтернет-аудиторії; С. Херрінг, Л. Вінн, Д. Каца, Х. Міллер, Р. Матхера досліджують гендерні особливості перебігу комунікацій у мережі Інтернет при використанні різноманітних сервісних платформ (чату, форуму, блогу, електронної пошти, персонального сайту, миттєвого месенджера, мікроблогінгу). З позицій гендерного підходу розглядаються також окремі види соціальних комунікацій, реалізовані за допомогою Інтернету – політичні, освітні, наукові, організаційні [М. Арнольд (Michael A Arnold), К. Блум та ін.]. Проблеми цифрової нерівності досліджували такі вчені, як О. Баранов, М. Згуровський, Р. Калюжний та ін.

Україна підтримала проголошені Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 р. № 70/1 Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року. З урахуванням специфіки розвитку нашої держави в рамках реалізації забезпечення гендерної рівності бібліотеки можуть пропонувати: безпечне та привітне місце для зустрічей і спілкування; програми й послуги для задоволення потреб жінок і дівчат, зокрема стосовно їхніх прав чи здоров'я; доступ до інформації та інформаційно-комунікаційних технологій, що допомагають жінкам опанувати бізнесові навички тощо [8].

Сучасні бібліотеки, особливо їхні інформаційно-аналітичні підрозділи, у співпраці з органами державної влади здатні відігравати значну роль в оптимізації гендерного законодавства шляхом створення якісних інформаційно-аналітичних продуктів та надання інформаційно-аналітичних послуг з широкого спектра питань. Бібліотеки є тією суспільною інституцією, яка не лише створює, систематизує наукові знання, а і вводить їх у суспільний обіг. Особливо ефективною така робота є за умови співробітництва бібліотек як з органами державної влади, так і з широкими верствами населення.

Цікавим прикладом співпраці бібліотек з парламентськими структурами, які безпосередньо займаються питаннями комплексного гендерного підходу в законодавстві, є співпраця парламенту Австрії з парламентською бібліотекою [9]. У парламенті Австрії відсутня міжпартійна жіноча фракція або спеціальний комітет з питань гендерної рівності, проте парламентська бібліотека надає парламентарям ряд послуг щодо гендерної аналітики (на вимогу). Співробітники бібліотеки збирають й узагальнюють дані, згруповані за ознакою статі, за рядом індикаторів, включаючи представленість жінок у парламенті, біографічні дані та попередній досвід жінок-парламентарів, а також їхню партійну належність. Деякі із цих даних доступні громадськості, а інші призначені для використання тільки депутатами парламенту та сенаторами.

Важливу роль у наданні інформації та проведенні досліджень, що стосуються гендерного впливу законодавства, відіграють аналітичні служби. Як правило, вони допомагають парламентарям поглибити свої знання та розвинути свій потенціал у питаннях, пов'язаних з гендерною проблематикою. Парламентські комітети, жіночі фракції й аналітичні служби часто використовують допомогу та підтримку з боку жіночих об'єднань за межами парламенту. Вони організують дискусії з участю представників жіночих організацій і дослідних інститутів з метою виявлення основних гендерних проблем, пов'язаних з конкретним законом. Крім того, неурядові організації та дослідні центри, що володіють експертними знаннями з гендерних питань, можуть мати можливість для того, щоб зіставляти дані досліджень і статистику. Такі дані можуть допомогти жіночим парламентським об'єднанням при розробленні законопроектів або підготовці до парламентських дебатів. Таким чином, зв'язок між зовнішніми жіночими організаціями, центрами та групами, з одного боку, і парламентськими жіночими структурами – з іншого, можуть стати важливим каналом для обміну знаннями та розвитку потенціалу.

З 2001 р. на базі Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирьова за підтримки управління в справах сім'ї та молоді Миколаївської облдержадміністрації й обласного центру соціальних служб для молоді діє гендерний центр [10]. Бібліотека створила й підтримує базу даних «Гендерна політика в Україні та за кордоном», налагоджує зв'язки з громадськими й державними організаціями для обміну інформацією, активізує роботу жіночих організацій.

Одеська національна наукова бібліотека створила культурно-просвітницький проект «Гендерні студії» [11], у рамках якого пропонує ознайомитися з виданнями гендерної тематики, які зацікавлять «жіночими історіями» та стануть у нагоді всім, хто бажає поглибити розуміння гендерної рівності й культури. Цей проект, ініційований у співпраці з Одеською обласною радою миру, орієнтовано на забезпечення підтримки і виконання Україною зобов'язань щодо ключових міжнародних рішень, що стосуються забезпечення гендерної рівності шляхом поширення об'єктивної інформації про ідеї гендерної рівності в суспільстві, подолання стереотипів та протидії фейкам, формування гендерної свідомості й культури широких верств суспільства.

Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського вже шість років «ламає» гендерні стереотипи та формує нову свідомість завдяки участі в програмі Бібліоміст «Кіноклуб Docudays UA в бібліотеці». Відвідувачі клубу мають унікальну можливість дивитися фільми з колекції Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини «Docudays UA» та обговорювати питання, які порушують кінотвори, за допомогою фахівців, зокрема Регіонального центру безоплатної вторинної правової допомоги, представників поліції [12]. На базі ОУНБ діють інформаційно-ресурсні центри, зокрема Центр європейської інформації, Інформаційно-консультаційний гендерний центр, Канадсько-український бібліотечний центр, «Вікно в Америку».

Івано-Франківська ОУНБ ім. І. Франка [13] пропонує: створення гендерних книжкових студій вільного спілкування, соціального проекту для жінок «Майстерня професійного розвитку», проекту з освіти для дорослих – для майбутніх бізнеследі «Формула успіху», проекту для дівчат «Мій потенціал для розвитку громади», які сприятимуть культурному та інтелектуальному розвитку, психологічному розвантаженню жінок і людей похилого віку, підвищенню рівня поінформованості економічно неактивних багатодітних жінок, а також жінок, які опинилися в складних життєвих обставинах до суспільних процесів та рішень у громаді, виявленню активної соціальної позиції жінок. У бібліотеках можна органі-

зовувати колективні зустрічі, різноманітні заходи для дозвілля, уроки комп'ютерної грамотності, заходи для надання психологічної допомоги, консультаційні послуги щодо започаткування бізнесу та інші ініціативи, що сприятимуть соціальній згуртованості людей. У співпраці з органами державної влади та громадськими організаціями в публічних просторах бібліотек рекомендуємо активно проводити тематичні семінари, презентації, засідання круглих столів, організувати сімейні клуби, зустрічі та консультації користувачів з юристами, психологами, лікарями, фахівцями центру зайнятості, з педагогами для протидії стереотипному вихованню дітей; рекламні кампанії серед молодих сімейних пар й осіб репродуктивного віку з популяризації спільного догляду та виховання дітей; влаштовувати перегляди фільмів і проведення дискусій.

У Павлограді у Всевіковій бібліотеці сімейного читання № 2 «ДіМ» працює книжкова студія вільного спілкування «Між рівними» в рамках проекту бібліотеки з гендерної рівності та подолання гендерних стереотипів [14].

У Мелітополі в міській бібліотеці ім. Максима Горького відкрито новий довготерміновий соціальний проект для жінок «Майстерня професійного розвитку» [15], який буде реалізовано в чотирьох містах Запорізької області: Запоріжжі, Мелітополі, Бердянську, Токмаку. Він реалізується в рамках проекту «Професійна інтеграція внутрішньо переміщених осіб», який виконує німецька федеральна компанія «Німецьке товариство міжнародного співробітництва» (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, GIZ), за сприяння уряду Німеччини.

Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича в межах проекту «Потенціал дівчат для розвитку громад» [16], який реалізовується ЖОМГО «Паритет» спільно із цією бібліотекою, за фінансової підтримки Українського жіночого фонду проводить тренінги із захисту прав людини та розвитку лідерського потенціалу. У межах заходів розглядаються теоретичні й практичні аспекти порушення та захисту прав, обговорюється інформаційна безпека в кіберпросторі й небезпека віртуального спілкування, визначаються гендерні стереотипи та міфи, розробляються інструменти розвитку лідерського потенціалу, обговорюється важливість створення комунікативних мереж для ресурсного наповнення й досягнення цілей.

Ще одним суспільно корисним видом бібліотечних заходів є навчання соціально вразливих верств населення навичкам медіаграмотності й критичного мислення в процесі пошуку та оброблення інформації. Сучасна людина повинна розуміти, наскільки важливо володіти інфор-

мацією, зберігати її, систематизувати й передавати, а найголовніше – критично оцінювати, а бібліотекарі ж саме та спільнота, яка може працювати з населенням напряду, роблячи свого роду щеплення від токсичних інформаційних впливів. Так, бібліотекарі Волноваського району запровадили школи з медіаграмотності на базі своїх бібліотек. Бібліотеки Волноваського району спільно з ГО «Платформа активності» почали впровадження нової послуги для мешканців громад «Школа медіаграмотності» [17]. Ця послуга розроблена в межах проекту «Спроможні бібліотеки сприяють досягненню Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року». В умовах карантину вона доступна у формі індивідуальних занять та онлайн-вебінарів.

Дедалі частіше бібліотечні фахівці співпрацюють з представниками державних органів і громадських організацій щодо просування гендерної освіти для всіх категорій населення. У співпраці з органами державної влади та громадськими організаціями в публічних просторах бібліотек проводять тематичні семінари, конференції, презентації, засідання круглих столів, організують сімейні клуби. Бібліотеки стають місцями зустрічі та консультації користувачів з юристами, психологами, лікарями, фахівцями центру зайнятості тощо. На базі бібліотек влаштовують заходи, які ламають гендерні стереотипи та допомагають виховувати нових фахівчинь та лідерок України. Цікавим прикладом такої діяльності стало проведення в приміщенні Запорізької обласної універсальної наукової бібліотеки презентаційної дискусійної платформи «Це зробила вона» [18], присвяченої відкриттю виставки 25 картин-ілюстрацій до книги «Це зробила вона» та презентації найбільш значущих ініціатив міжфракційних депутатських груп «Рівні можливості» в Запорізькій області. Цей захід відбувся в рамках проекту Запорізького благодійного фонду ««Єдність» за майбутнє» у рамках програми Національного демократичного інституту міжнародних відносин за фінансової підтримки Швеції та уряду Великої Британії. Під час дискусійної панелі «Це зробила вона в Запорізькій області» керівниці громад і представниці міжфракційних депутатських груп «Рівні можливості» поділилися досвідом реалізації значущих гендерних ініціатив у своїх громадах. Адже роль жінок в історії України та сучасного розвитку вагома. У цьому зв'язку дуже важливо підвищувати видимість цього вкладу, поширювати інформацію про видатних українок і про жінок-депутаток місцевих рад. Захід відбувся в рамках проектів «Сприяння рівності та протидія дискримінації» за підтримки Швеції та «Просування участі жінок у політиці та протидія гендерним стереотипам» за підтримки уряду Великої Брита-

нії. Двотомник «Це зробила вона» та «Це теж зробила вона» – наймасштабніший за авторським складом проєкт про відомих жінок в Україні. До нього увійшли історії про княгиню Ольгу, письменницю Лесю Українку, співачку С. Крушельницьку, фізикиню А. Прихотько, біологиню Е. Спарроу, шахісток Анну та Марію Музичук і ще про десятки науковиць, винахідниць, мисткинь, поетес, активісток та інших видатних українок. Метою цієї книги є показати дівчатам-підліткам, що для їхніх мрій та амбіцій в самореалізації немає меж, продемонструвати це надихаючими прикладами українок, які, долаючи складнощі, змогли досягти успіху в різних сферах.

Безумовно, бібліотеки як соціальні центри стають платформою для інформаційної, психологічної та практичної адаптації та підтримки гендерно вразливих верств населення.

У Центральній бібліотеці ім. М. Кропивницького (м. Миколаїв) відбувся форум «Жінки: лідерки думок – лідерки змін» [19]. У заході взяли участь 10 активісток області: викладачки, депутатки, громадські активістки, письменниці, голови громадських організацій. Під час заходу жінки ділилися своїми історіями успіху, тернистим шляхом особистісного зростання. Організатором форуму виступила ГО «Миколаївська обласна організація Всеукраїнської організації «Союз осіб з інвалідністю України»».

Ще одним важливим напрямом діяльності бібліотек є запобігання гендерно обумовленому та домашньому насильству за допомогою підвищення обізнаності населення у формі надання інформації, контактів організацій, які можуть надати допомогу.

Із закордонним досвідом діяльності бібліотек для сприяння досягненню зниження дискримінації можна ознайомитися на ресурсі «Історії на Бібліотечній карті світу» (Library Map of the World). Показовою є одна з них: у період 2013–2018 рр. в Аргентині було зареєстровано понад 500 тис. випадків гендерно обумовленого насильства. Водночас з маленького містечка Матеу з приблизно 20 тис. жителів майже не надходило повідомлень про гендерне насильство. Місцева бібліотека визнала цю статистику вражаючою й намагалася підтримати як жінок, які зазнали насильства, так і тих, хто не повідомляв про напади. Бібліотека запустила «Жіноче коло» [20] – мережу, яка забезпечує місце місцевих жінок для зустрічей між собою та збирання ресурсів. Програму спрямовано на розширення можливостей місцевих жінок шляхом протидії гнобленню через освіту в сфері цивільних та юридичних прав. Завдяки програмним заходам жінки отримують соціальну підтримку та доступ до правової

допомоги, вчать визначати суспільні та культурні структури, які сприяють гендерному насильству. Участь у щомісячних зустрічах «Жіночого кола» є безкоштовною. Команда підтримки бібліотеки складається із шести добровольців, яким допомагають соціальні працівники, студенти соціальної роботи та місцеві вчителі. Під час зустрічей, зокрема, надаються учасникам ресурси на такі теми, як батьківство, самооцінка та ефективне спілкування, а також стратегії боротьби з маніпуляціями та іншими образливими способами поведінки. На сьогодні 85 жінок відвідали «Жіноче коло», понад 25 жінок регулярно відвідують сесії. Приватними телефонними консультаціями скористалося 20 жінок, які боялися брати участь особисто. Бібліотека отримує в середньому одну нову людину на тиждень і надає постійні послуги існуючим учасникам. Учасниці «Жіночого кола» створили вже власні мережі для обміну знаннями, допомоги інформування про інциденти та надання емоційної підтримки. «Жіноче коло» подало звіти з кількох судових справ і наразі стежить за їх розвитком. Завдяки роботі з місцевими й регіональними організаціями, такими як Суд миру, прокуратура, місцева служба захисту дітей і підлітків та шкільні міждисциплінарні групи, «Жіноче коло» дало позитивні результати в понад 10 справах. Вони працюють разом з місцевими громадськими організаціями, допомагаючи виявляти та розслідувати нові справи.

Тож бібліотеки як унікальні соціальні інституції, що можуть бути включені в усі сфери людського життя, мають величезний потенціал щодо розв'язання проблем на шляху досягнення гендерної рівності. Зокрема, українські наукові бібліотеки проводять широкий спектр заходів для поширення актуальних знань з гендерних питань. Вони виконують координаційні, інформаційні та освітні функції щодо просування державної гендерної політики. Але при роботі із сайтами вітчизняних бібліотек, знайомстві з їхніми сторінками в соцмережах доводиться змиритися з ускладненістю пошуку напрацювань щодо гендерної тематики. Можливо, така ситуація має дві основні причини: міждисциплінарний характер безпосередньо проблеми гендеру, а також те, що поняття гендеру як системи порівняно недавно увійшло в український політикум й активувало тему гендерної рівності в суспільстві. Як наслідок, тематичне виокремлення гендерної проблематики на бібліотечних сайтах і сторінках у соцмережах майже відсутнє. Але очевидним є те, що кожна бібліотека шляхом вивчення потреб і запитів своїх користувачів може сприяти виконанню завдань досягнення гендерної рівності, подоланню негативних гендерних стереотипів. Тому сьогодні дуже важливим є впровадження в практику бібліо-

течної роботи таких форм і методів, які зроблять доступною широкому загалу суспільства якісної наукової, освітньої, інформацію з гендерних питань, підвищать рівень інформаційної грамотності суспільства в цілому.

Список бібліографічних посилань

1. «Рівність можливостей жінок і чоловіків в Україні ще потребує серйозної роботи», – Прем'єр-міністр Д. Шмигаль. *Укр. жіночий конгрес : вебсайт*. 2020. 25.11. URL: <http://womenua.today/smyhal>.

2. Марценюк Т. Залученість жінок у політику в Україні: суспільні, партійні та індивідуальні чинники. *Гендер в деталях : вебсайт*. 2019. 19.02. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/zaluchenist-zhinok-u-politiku-v-ukraini-suspilni-partiyni-ta-individualni-chinniki-134949.html>.

3. Піщуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти : доповідь / Центр ім. О. Разумкова. Київ, жовт. 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf.

4. What is the gender gap (and why is it getting wider)? *World Economic Forum : website*. 2017. 1.11. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/the-gender-gap-actually-got-worse-in-2017>.

5. The site of the Digital Gender Gaps Project. URL: <https://www.digital-gendergaps.org>.

6. Цифрова грамотність: уряд запустив соціальну рекламу про платформу «Дія. Цифрова освіта». *ТСН : вебсайт*. 2020.18.02. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/cifrova-gramotnist-uryad-zapustiv-socialnu-reklamu-pro-platformu-diya-cifrova-osvita-1493247.html>.

7. The site of the FrauenComputerZentrumBerlin. URL: <https://btfh7h5576hoj6uezjyeh2aiq-jj2cvlaia66be-www-fczb-de.translate.google>.

8. Пашкова В. Бібліотеки і реалізація Порядку денного ООН до 2030 р. *Бібл. планета*. 2017. № 1. С. 6–10. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=10210>.

9. Законы, работающие на благо мужчин и женщин : пособие по учету гендерной проблематики в законодательстве. Варшава. 2017. БДИПЧ ОБСЕ. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8060/file/Guidelines_Practical_guide_gender_sensitive_legislation_ru.pdf.

10. Обласний гендерний центр: 15 років просування гендерної рівності. *Миколаїв. обл. універс. наук. б-ка : вебсайт*. 2016. URL: <http://reglibrary.mk.ua/index.php/chitatski-obednannya/genderni-tsentr>.

11. Гендерні студії: Час кризь серце жінки. *Одес. нац. наук. б-ка : вебсайт*. 2020. 7.09. URL: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2837.

12. Як у бібліотеці ламали стереотипи і формували нову свідомість.

Кіровоград. обл. універс. наук. б-ка ім. Д. І. Чижевського : вебсайт. 2021. 17.03. URL: <https://library.kr.ua/news/svidomist>.

13. Методичні рекомендації до планування роботи бібліотек області на 2021 рік. Івано-Франків. обл. універс. наук. б-ка ім. І. Франка : вебсайт. 2020. 20.10. URL: <https://lib.if.ua/prof/?p=2711>.

14. Проект бібліотеки з гендерної рівності і подолання гендерних стереотипів. *Всевікова б-ка сімейного читання № 2 «ДіМ»* : вебсайт. 2019. 24.02. URL: http://pavlogradf2.blogspot.com/2019/02/blog-post_24.html.

15. У Мелітополі відкрилася «майстерня» для жінок. *Моя сучас. б-ка. Миські б-ки Мелітополя* : вебсайт. 2019. 22 жовт. URL: <http://library.mlt.gov.ua/index.php/proekty/maisternia-profesiinoho-rozvytku-punkt/209-vidkryttia-novoho-sotsialnoho-proiektu-dlia-zhinok-maisternia-profesiinoho-rozvytku>.

16. Потенціал дівчат для розвитку громад. *Житомир. обл. універс. наук. б-ка ім. О. Ольжича* : вебсайт. 2019. URL: <http://www.lib.zt.ua/ua/newsua/node/7740>.

17. Харіна А. «Медіаграмотність для всіх» – Як бібліотекарі навчають людей медіаграмотності у Волноваському районі. *Волноваха. City* : вебсайт. 2020. 17.10. URL: <https://volnovakha.city/articles/10-5797/mediagramotnist-dlya-vsih-yak-bibliotekari-navchayut-lyudej-mediagramotnosti-u-volnovaskomu-rajoni>.

18. Це зробила вона: українки, які надихають. *Запорізький благодійний фонд «Єдність» за майбутнє»* : вебсайт. 2019. 15.08. URL: <https://www.ednist-fond.com.ua/2019/08/15/%d1%86%d0%b5-%d0%b7%d1%80%d0%be%d0%b1%0%b8%d0%bb%b0-%d0%b2%d0%be%d0%bd%d0%b0-%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d0%ba%d0%b8-%d1%8f%d0%ba%d1%96-%d0%bd%d0%b0%d0%b4%d0%b8%d1%85%d0%b0%d1%8e%d1%82>.

19. Форум жінок з інвалідністю «Жінки: лідери думок – лідери змін» відбувся у Миколаєві. *YouTube*. 2019. 12.03. URL: https://www.youtube.com/watch?v=I315ahpX_zs.

20. Community library's Women's Circle educates to reduce gender-based violence. *Library Map of the World* : website. 2020. 15.05. URL: <https://librarymap.ifla.org/stories/Argentina/COMMUNITY-LIBRARY%E2%80%99S-WOMEN%E2%80%99S-CIRCLE-EDUCATES-TO-REDUCE-GENDER-BASED-VIOLENCE/154>.

References

1. «Rivnist mozhlyvostei zhinok i cholovikiv v Ukraini shche potrebuie serioznoi roboty», – Premier-ministr D. Shmyhal [«Equal opportunities for women and men in Ukraine still need serious work», – said Prime Minister Denis Shmygal]. *Ukrainskyi zhinochyi konhres: vebsait – Ukrainian Women's Congress: website*. (25.11.2020). Retrieved from <http://womenua.today/smyhal> [in Ukrainian].

2. Martseniuk, T. Zaluchenist zhinok u polityku v Ukraini: suspilni, partiini ta indyvidualni chynnyky [Involvement of women in politics in Ukraine: social, party and individual factors]. *Hender v detaliakh: vebsait – Gender in detail: website*. (19.02.2019). Retrieved from <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/zaluchenist-zhinok-u-politiku-v-ukraini-suspilni-partiyni-ta-individualni-chinniki-134949.html> [in Ukrainian].

3. Pishchulina, O. (2020). Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsialni determinanty: dopovid [Digital economy: trends, risks and social determinants: report]. *Tsentr im. O. Razumkova – Razumkov Center*. Retrieved from https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf. Kyiv [in Ukrainian].

4. What is the gender gap (and why is it getting wider)? *World Economic Forum: website*. (1.11.2017). Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/the-gender-gap-actually-got-worse-in-2017> [in English].

5. The site of the Digital Gender Gaps Project. Retrieved from <https://www.digitalgendergaps.org> [in English].

6. Tsyfrova hramotnist: uriad zapustyv sotsialnu reklamu pro platformu «Diia. Tsyfrova osvita» [Digital literacy: the government has launched a social advertisement for the «Action. Digital Education» platform]. *TSN: vebsait – Television news service: website*. Retrieved from <https://tsn.ua/ukrayina/cifrova-gramotnist-uryad-zapustiv-socialnu-reklamu-pro-platformu-diya-cifrova-osvita-1493247.html> [in Ukrainian].

7. The site of the FrauenComputerZentrumBerlin. Retrieved from <https://btfh7.h5576.hoj6.uezjyeh2.aiq-jj2.cvlaia66.be-www.fczb-de.translate.google.com> [in German].

8. Pashkova, V. (2017). Biblioteky i realizatsiya Poryadku dennoho OON do 2030 r. [Libraries and implementation of the UN Agenda until 2030]. *Bibliotekna planeta – Library Planet, 1*, 6–10. Retrieved from <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=10210> [in Ukrainian].

9. Zakony, rabotaiushchie na blaho muzhchin y zhenshchin: posobie po uchotu hendernoi problematiki v zakonodatelstve [Laws that Benefit Men and Women: A Handbook on Mainstreaming Gender in Legislation]. (2017).

OSCE. Warsaw. Retrieved from https://www.legislationline.org/download/id/8060/file/Guidelines_Practical_guide_gender_sensitive_legislation_ru.pdf [in Russian].

10. Oblasnyy hendernyy tsentr: 15 rokiv prosvuvannya hendernoyi rivnosti [Regional Gender Center: 15 years of promoting gender equality]. *Mykolaivska oblasna universalna naukova bibiloteka: vebsait – Mykolayiv Regional Universal Scientific Library: website*. (2016). Retrieved from <http://reglibrary.mk.ua/index.php/chitatski-obednannya/genderni-tsentr> [in Ukrainian].

11. Henderni studii: Chas kriz sertse zhinky [Gender Studies: Time through a woman's heart]. *Odeska natsionalna naukova biblioteka: vebsait – Odessa National Scientific Library: website*. (2020.7.09). Retrieved from http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2837 [in Ukrainian].

12. Yak u bibliotetsi lamaly stereotypy i formuvaly novu svidomist [How stereotypes were broken in the library and a new consciousness was formed]. *Kirovohradska oblasna universalna naukova biblioteka im. D. I. Chyzhevskoho: vebsait – Kirovograd Regional Universal Scientific Library named after DI Chizhevsky: website*. (2021. 17.03). Retrieved from <https://library.kr.ua/news/svidomist> [in Ukrainian].

13. Metodychni rekomendatsii do planuvannya roboty bibliotek oblasti na 2021 rik [Methodical recommendations for planning the work of regional libraries for 2021]. *Ivano-Frankivska oblasna universalna naukova biblioteka im. I. Franka: vebsait – Ivano-Frankivsk Regional Universal Scientific Library named after I. Franko: website*. (20.10.2020). Retrieved from <https://lib.if.ua/prof/?p=2711> [in Ukrainian].

14. Proekt biblioteky z hendernoi rivnosti i podolannia hendernykh stereotypiv [Library project on gender equality and overcoming gender stereotypes]. *Vsevikova biblioteka simeinoho chytannia No. 2 «DiM»: vebsait – Age-old library of family reading No. 2 «DiM»: website*. (2019. 24.02). Retrieved from http://pavlogradf2.blogspot.com/2019/02/blog-post_24.html [in Ukrainian].

15. U Melitopoli vidkrylasia «maisternia» dlia zhinok zhovtnia [A «workshop» for women has opened in Melitopol]. *Moia suchasna biblioteka. Miski biblioteky Melitopolia: vebsait – My modern library. Melitopol City Libraries: website*. 2019. October 22. Retrieved from <http://library.mlt.gov.ua/index.php/proekty/maisternia-profesiinoho-rozvytku-punkt/209-vidkryttia-novoho-sotsialnogo-proiektu-dlia-zhinok-maisternia-profesiinoho-rozvytku> [in Ukrainian].

16. Potensial divchat dlia rozvytku hromad [The potential of girls for community development]. *Zhytomyrska oblasna universalna naukova biblioteka im. O. Olzhycha: vebsait – Zhytomyr Regional Universal Scientific*

Library. O. Olzhich: website. (2019). Retrieved from <http://www.lib.zt.ua/ua/newsua/node/7740> [in Ukrainian].

17. Kharina, A. (2020). «Mediahramotnist dlia vsikh» – Yak bibliotekari navchaliut liudei mediahramotnosti u Volnovaskomu raioni [«Media literacy for all» – How librarians teach people media literacy in Volnovakha district]. *Volnovakha. City: website.* (17.10). Retrieved from <https://volnovakha.city/articles/105797/mediagramotnist-dlya-vsikh-yak-bibliotekari-navchayut-lyudej-mediagramotnosti-u-volnovaskomu-rajoni> [in Ukrainian].

18. Tse zrobyla vona: ukrainky, yaki nadykhaiut [She did it: Ukrainian women who inspire]. *Zaporizkyi blahodiinyi fond «Jednist» za maibutnie»: vebseit – Zaporizhzhya Charitable Foundation «Unity for the Future»: website.* (2019. 15.08). Retrieved from <https://www.ednist-fond.com.ua/2019/08/15/%d1%86%d0%b5-%d0%b7%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%b8%d0%bb%d0%b0-%d0%b2%d0%be%d0%bd%d0%b0-%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d0%ba%d0%b8-%d1%8f%d0%ba%d1%96-%d0%bd%d0%b0%d0%b4%d0%b8%d1%85%d0%b0%d1%8e%d1%82> [in Ukrainian].

19. Forum zhinok z invalidnistiu «Zhinky: lidery dumok – lidery zmin» vidbuvsia u Mykolaievi. [The forum of women with disabilities «Women: leaders of thoughts – leaders of changes» took place in Nikolaev]. *YouTUBE.* (2019. 12.03). Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=I315ahpX_zs [in Ukrainian].

20. Community library's Women's Circle educates to reduce gender-based violence. *Library Map of the World: website.* (15.05.2020). Retrieved from <https://librarymap.ifla.org/stories/Argentina/COMMUNITY-LIBRARY%E2%80%99S-WOMEN%E2%80%99S-CIRCLE-EDUCATES-TOREDUCE-GENDER-BASED-VIOLENCE/154> [in English].

Стаття надійшла до редакції 01.04.2021.

Lina Cherniavska,

Junior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Hosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: lina2014.cher@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7703-540X>

Communicative Space of a Modern Library as a Factor in Establishing the Foundations for Gender Equality

The article presents the study of the problem of library participation in establishing the foundations for gender equality in modern society, in particular the need

to overcome negative gender stereotypes, digital inequality. The available means could help to solve these problems through the use of the potential of libraries, are systematized. The Ukrainian and foreign libraries experience in the elimination of gender barriers in various spheres of public life, in particular, in the field of ICT, is studied.

Attention is drawn to the positive results of libraries participation in the national online platform *Action. Digital Education*, which has become a convenient and affordable service for free acquisition and improvement of digital skills for all groups, and an effective tool to bridge the gender digital division. The role of libraries as active participants in non-formal education projects for women and girls is highlighted. Emphasis is also placed on the need for libraries cooperation, in particular, to connect their information and analytical services with government agencies, non-governmental organizations in disseminating relevant knowledge on gender issues, promoting a comprehensive gender approach in public policy.

Special attention is paid to such a socially useful type of library activities as teaching socially vulnerable people the skills of media literacy and critical thinking in the process of searching and processing information. With the help of this new service, library users learn the skills of information retrieval, critical evaluation, systematization and exchange.

In this way, libraries make a kind of vaccination against toxic information effects. Another important area of library activity is highlighted – the prevention of gender-based and domestic violence by raising public awareness in the form of providing information, contacts of organizations that can provide assistance. All of this turns libraries into social centers, platforms for informational, psychological and practical adaptation, and support of gender-vulnerable groups.

Keywords: gender, library, libraries information and communication activities, women's and gender studies, gender digital divide, gender discrimination.